

Ni najá t'ok chämo

Domingo Alejandro Luciano

INALI
INSTITUTO NACIONAL DE LENGUAS INDÍGENAS

Ni najá t'ok chämo

Instituto Nacional de Lenguas Indígenas

E. Fernando Nava L.

Director General

La forma y el contenido de esta obra (alfabeto, ortografía, ideas, propuestas, ejemplos, etc.) son responsabilidad de su autor y no reflejan necesariamente los puntos de vista del INALI.

Jinda ni patan ka tutz'i jink'in utäklon ni Fondo Nacional tuba Cultura t'ok Artes tan ni jap' 2002-2003, ka' ajtz'ib tä yoko t'an, tuba kä tz'ibän ni Pitzilt'anda.

Ni najá t'ok chämo

Domingo Alejandro Luciano

Instituto Nacional de Lenguas Indígenas

México, 2007

Primera edición monolingüe yoko t'an del oeste (chontal de Tabasco del oeste), 2007

Copyright © 2007

Domingo Alejandro Luciano, *Ni najá t'ok chāmo*

Av. Méndez s/n

Poblado Tapotzingo

C.P. 86220, Nacajuca, Tabasco

Esta edición y sus características son propiedad del
Instituto Nacional de Lenguas Indígenas
Insurgentes Sur # 1971 (Conjunto Plaza Inn)
Torre III, Piso 8, Colonia Guadalupe Inn
Delegación Álvaro Obregón
C.P. 01020, México, D.F.
Tel.: 50-04-21-00
<http://www.inali.gob.mx>
enlace@inali.gob.mx

© Derechos Reservados

ISBN 978-970-54-0028-5

Se prohíbe la reproducción total o parcial de esta obra

Ejemplar de cortesía, prohibida su venta

Impreso en México

Najtäkäl tzik

Ni najá t'ok chämo unp'e tzijib patan tuba ajDomingo Alejandro Luciano, ajt'an tä yoko t'an, che'une, untu ch'okajlo' ke ya'an uk'a pänte' ulotob tan jindaba tz'ibjun tä yoko t'an (maya t'an).

AjAlejandro Luciano ya'chich uwoylan ubajo' t'ok ni ajtz'ibjunjob tä yoko t'an che' chich Ulan ye'e' kua'ya'an tan ukäji t'ok uch'a'aljin tu kaj tä Taputzin, tä Yäxtup che' tan lindaba tz'ibi'jun ulaj äk'e' tä chäninte jindaba pitzile tuba ukaj kama' uta'n.

Ni Instituto ta T'anjob tä Yok t'an uyäk'i tä ute jindaba tz'ibi'jun ko woye' pitz'il t'an kane, ajtzikjun, akänäntan tan ak'äb. Jiniba, tuba chänintik ni k'ajalin bajka ya'chich la'an ni pitzile tuba ak'alín chänintik kache'da utz'ibinte ni pitzil t'an t'ok ut'anjob ajyoko t'an tan kä na'kajla, jinuk'a une akächi t'oko' tuba älbintik ni wimkärejob mach uyäktan ut'anob kama' täkä uk'alín känäntanjob.

Instituto ta T'anjob tä Yok t'an

*Akälbenchich uluk'a ch'uj upete machka uyá'bonjo' ni
k'ajalin tuba k'alin tzupzen jindaba patanda, ka'chich
tākā machka la'ano' tan kotot kama' tākā ni kā loto'
t'ok ni yoko t'an.*

Domingo Alejandro Luciano

Kua'ukänäntan

K'ajalin ta najá	11
Pitzil t'an	13
Chiktonib p'uj	14
Lowita	15
Najá	16
K'ay tuba nap' tu ch'ejpa uj	17
Chämen chan	18
U pänte' chämo.....	19
K'ajalin	20
Bak'ät	21
K'äbjut ta najá	22
K'ajalin ta najá	23
Yänom	24
Ixlotojan	25
Ixchinta t'ok wichu'.....	26
Izapan tu ch'ejpa nap'	28
Ch'ujt'an taj chäme	29
Chiktonib te'	31
Isapan	33
K'ote	35
Ch'ujt'an taj chäme	36
Ni chämo ute täk pat	37
U yatz' ch'ijkobi'	38
Tuba kä k'ajti'in kä noxi'na'	39
K'ajti'yá taj chämo	41
Juntumi'	42
Tz'a'tayá	43
Tzämsá	44

Wida anon	46
Zakyá	47
Uk'eli'	48
Uk'e	49
K'ajti'yá tuba ixzokolomte'	51
T'ot'	53
Pech-ok	54
Päk' t'an	55
Olowín	56
Pitzil ja'	57
Ak'ot	58
Najā	59
Ak'ot tuba t'an	60
Wa'i'	61
Kola tä xämba nämte'	63
Ch'ojk'in	65
It'om k'atobi'	66
U chämo ak'äb	67
Tu yaba Ixzokolomte'	68
K'ajti'yá tuba Ixzokolomte'	70

K'ajalin ta najá

Pitzil t'an

1

Ni ik'ba u p'ixtezan k'ajalin
u yäktan najá
ochik tan u jayäl pächile ak'äb

2

Ni ik'ba u ch'uch'än yopnichte'

Uyä'ben u wich' ka' mutob
k'a wilik u bonben upächí it'obní

3

Kä zek'e' chiktonib
ni k'in u yäktan pazik u ch'ich'e ni yatz'
tuba u mukzen chäk ni kab ko yoche tan u ch'ijkobi' ni chämo

4

Ni najaba
un mul ch'en
bajko pänkäban u jo'kiba chämo

Awät ch'ijkobi'
ko mukben u bo'oy t'ot'
tan u k'ajti'yá noxib Xoch'

5

Mach uxon käktan kä k'äb u net'e' kä luti' buk
k'a mach ochik ni chämo tan kä pixan
u p'izan ni najá
kuxu tan ni najada

Chiktonib p'uj

1

Kä p'ixó upete izapan
t'ok najá mäkä tan kä jut
kä xämbälezan k'ajalin tuba ak'äb
ko yoyoknezan ch'ijkobi'
tama p'uj tulú t'ok chiktonib
ko k'uxe' it'obní

2

Ni ochiba k'in u yutz'än
jätz'äkni' tuba ak'äb
U bone' bo'oy
t'ok u zaji't'an ik'
k'a ze' wäyik
mach u jäbe' u jut
zaj nik jäbä
jink'in ulajule ni najá

Lowita

Ubada chich
u jäbe'uba ni tz'it'zom najá

Un tu Xoch'
ujäch'än t'an
t'ok ach'äl ch'ijkobi'

Najā

Uchi najá t'ok un tz'it machit
tänxin u pixán

U zek'bijob u chijí
a yoyokni u ch'ich'e
ka' ja' t'unú tu yak'o
k'o yäne'uba ka' ch'u'ulja'

Aj Lonchoba
a p'ixí taj bäläkna t'ok noj bak'ät
ch'ikí tan u jut

Ni chämo zeb
u jok'í

K'ay tuba nap' tu ch'ejpa uj

1

Na'uj

Ni t'ot'ba
u xuch'bon ni najá
ka kä mukí tama nap'
mach kä ní kánänta bek'
tuba kä tzibán a k'aba'
tu yaba u yatz'
ni junch'äkni'

2

Ko kä chen uk'e
k'a alaznak
kä k'äbjut t'ok ja'
k'a ka'jini
kä tz'ibän a k'aba' t'ok ujunch'äkni' izapan

3

Ni ik'ba yuyí ke' anélet
ni chiktonib bajka u chänenuba ni izapan
tu pänkäban k'ín

4

Na'uj
ni ye'e'ba u boní junch'äknan
u yäk'í tu ti' ni k'ay tubajob ixt'ob
k'o k'äye'et tu ch'ejpa nap'

Chämen chan

Uneba najá
Uneba chan
jink'in a chämí

Une
u ch'ijkolobezi chämo
ka' un tu mut
ka' un tu Xoch'
tan u k'ajalin ak'äb

Mach ajní uk'e
Mach ajní ch'u'ult'an
k'a bixik utz

Ni wichu'jo'ba chikchikna t'ok bak'ät
u mukubajob
tu yaba u zizile k'uxtäkle

Uneba najá
Uneba chan
jink'in a chämí

U pänte' chämo

Upozen jutba u tule t'ok chuyumlé
k'o bäk'tezan ni k'ajti'yá
ke ni numi' u yäk'í tan k'ajalín

Ni Xoch'ba
u bäk'e' ni ak'äb
uchen jayäb t'ok u jut taj toj tan ch'ijkobi'
u yäktan tä yälo t'ul ta k'äbjut tä kab
tuba u ch'ujnan ya'í
u yuk'e tulú t'ok it'obní

Zebi'
jäbi'
mäki' tuba jut

K'ajalin

Ka' un p'e t'ot'
ku'tan kä ch'oklé
tu ch'ejpa nap'

Kä xämbälezan
kä pech-ok
bajka unichin k'ín
i uk'uxe'uba
junch'äkni'

Bak'ät

1

T'ok ch'ujt'an taj tz'a'tayá
kä jok'e' a pixan ta lxik
tza'ta'a t'ok najá

Chu'ult'an
ko ch'alänuba
t'ok u bak'ät ajuma' Xoch'
k'o chänen u chämiba

2

Ni ak'äb u muke' ch'ijkobi'
tu k'om
ni k'ajalín

ulaj zätó

Ka'chichjini

u mulukné ni chämo

K'äbjut ta najá

Ni najá u p'izí ch'ijkobi'

U ch'uyjatz'í tan te'

bajka

j

u

n

t'

u

l

j

u

n

t'

u

l

u yäk'i

ni k'äbjut

tan ni t'u'

k'a yoyoknak

ka' zäzäkja'

tu pam u pächile kä jut

K'ajalin ta najá

Ni ak'áb u bälben u pojpojne t'an

Ya'an najá mulka tan kä jut
cheré t'ok it'obní
ko ch'ujnan un lip' k'ajalin tan u näk'

Ni ik'ba u jätz'e'uba tu ch'ejpa ixpempem
ko bone' nok'
t'okjich'äk käräx baläm
k'a ni t'an

Ni najaba un mul ixt'o'
ko k'a'zen ni k'ajalin

Yänom

1

Ni chämoba ixpempem
yänä t'ok najá

Ch'ijkobi'
ko tzämzen
uk'e tuba ak'äb

2

Ni tzijk'inba nok' ko chen uk'e
ko tzämzenubajob ka' chan mäkäjtak
tan u k'ajalín k'ín

3

Ni ak'ä'ba
uk'e tuba Xoch'job
ko jot'an t'ok awät
u pächile k'ajti'yá

Pitzil t'an tuba kuxlib

Ixlotojan

Äk'äbí
ni ik' uchí awät
tan te'e
kä chäní u k'a'zen k'äbte'
ni najá kä najlí ak'äb

Anextra
t'ok a zäzäk pik
ch'a'ajin ka pojlen
un p'e ch'uj bajka tulik
a olowín ka tutz'i tan ak'ajalin un p'e k'in

Ze'chich
ni ak'äb u täk'í uk'e

Ixchinta t'ok wichu'

1

Äk'äbí u chäni ch'ich'e
U chäni bij
bajka u yoyoknan chämo
U chäni nok' t'ok ixpempem tä ak'ot
t'ok u k'ay noxib ajXoch'
Deya'iba u tuzuba tä' ik'
a koli ch'inwa'a t'ok it'obni

2

U najli ni it'obní ko bone' chämo
u jot'än ka'chichjini u yak'o mach totojkache'ba
un tu äläk'í taj ch'ijkab

3

U yoli p'ixik
u jutba
a koli u chiktan bak'ät
ko yoche käräx
tan u be'ta tzepe t'ok zizi
U na'ti ke' a chämí ka'jini
ko najli u chämo
t'ok ch'en tulú tan najá

4

Jink'in a ch'oyí
u chānī chāmo julú
tu pam tzak'in
u k'ajti'í ke' najtäkä
u tz'apezbi t'ok kārāxle u zāzäk ej
tu wok' to tz'ej

Ze'chich atí tan u k'ajalin
u k'ajti'í un p'e t'an
un p'e k'in käxe kä chānenet chāmen ya'í

ka'chichjini axí

Izapan tu ch'ejpa nap'

A ch'oyon t'ok chämen chanä
kä chänen it'obní

Kächí xämba tu ch'ejpa nap'
käktí kä jut uchen nuxe tan ja'

Ixpempem a wili tu ch'ejpa mut
ke tzinikná u k'ayjob tan te'e tax
Zokolomte'

Kä chäní kä bijí
kä chäní kä pech-ok bajka kä
kolezí tu yaba u yatz' k'ín

Un p'e t'ot' a k'otí u pa'zen kä
k'uxpämí
k'a kä chen najá t'ok u yelmo
nok' it'obní
u t'une' kä jut

Ch'ujt'an taj chäme

Chiktonib te'

Wida

tu yaba ni chiktonib te'da

kä chänenkäba

kä chänen kä pixan

kä najá

kä kuxle

kä chämo

Ni ik'ba u nume

u bayän kä jut

u täle' kä pänte'

u lachän kä pixan

Deya'í u bixe tan iximkaba

u k'a'zen yäxoma

u yoyoknan tan te'e

tuba u bizan kä t'an

kä zäp-ik'

kä ch'ijkobi'

kä uk'e

tuba u muke' tan ji'tun

tan lowen te'

Wida anon kä chänen kä najá
tu yaba ni te'da
tu yaba ni k'ajti'yada kä chänen
kä kuxle
u kuxle ajchämo
ajzutz'
ajXoch'
aju'
ajch'inay
u yuk'e ak'äb

A julí u yochiba k'in
mach kákta kä chänenkába
tu yaba ni chiktonib te'da

Isapan

1

U pete izapan u k'ä'ba u na'tan
p'ulp'ulne
ta kä pixan
u bayän ka' nich
tänxín u kaba
tuba u bizben u jätz'äkni' k'eche
tu jayäl pächile u ni'k'äb

Ni najaba ankärib ta k'ajti'yá
u t'oxe' käräx chanolib tuba baläm
ko xit'än ni ak'äb
u chibänezan ch'ijkobi'

2

Kä najaba u yäktí chok' ni it'obní
i uma' t'ok t'an ni k'ajalin

Ni ik'ba uchen t'an tä natolíb
t'ok awät u jok'e'on chunwänikon tu
ch'ejpa tu ti' isapan

Chiktonib ko p'izän k'ajti'yá
ko k'äye' u k'ay tu pechken chämo
deya'í u yäktan tu ch'ejpa nap' k'a ixt'o'
u mulbezan tan u k'ajalin jí'tun

Ni k'inba u täk'í u k'äye'
ni k'ay tuba isapan

Tan u k'ä'ba
u bizan u tze'ne nichte'
u pojpojne ixtz'unu'
tuba u p'izan najá
ko wäyé t'ok u jut k'éché tä ik'

Ni chämoba u ch'oyé
u t'une' ni numi' tuba tzuk wäyé
u muke' tu yaba chänälib tuba xoch'
ko najläben u pänte' ik'ik' ak'äb

K'ote

Ni ak'ä'ba u k'ote

Ni chijkobi'ba
u buknezanuba ik'
tuba u yozen chämo

Ch'ujt'an taj chäme

Kä ch'ujnan ni najada
tan u ik'ik' muk'le Xoch'
k'a mach u ni' k'uxezezan kä pixan
taj chäme yätz'uluk'ub

Ni ik'ba ixpempem
Mulum taj zäp'
ko tz'ibän u k'ay tan yäyäch yopo tuba patá

Upete k'äbjut ko tutz'e tu jut Ajxoch'ba
t'ul-une ko tzämzen ch'inay
mukú tan u k'ajalin ni ak'äb

Ni chämoba
u bone' tu yak'o kotot
ni ch'ujt'an taj chämo

Ni chämo ute täk pat

1

Jink'in kä wäyeba kubín
ke' anon chämen
ze'chich kä ch'oyé
t'ok un lip' ch'ijkobi'
päk'ä tan kä jut

Pätiba yano' tä uk'e ajtzej
ni wichu' ya'an tä wojwojne t'ok najá
k'ätä tu pächile

U pete izapan kä ch'oyé
t'ok kä k'äb tänxin kä pixan
ka' un tu ajchäme
ka' un p'e jí'tun
k'eche
tan u k'ajti'yá najá

2

Jink'in wäyekächen kä täk'e' kubin
ke' kä jutba mach u kánänta u k'a' tuba u yätz'ezan najá
ko putz'tezan ak'äb
t'ok u yawät un tu xoch'

Utechich tan kä k'ajalin ke' mach uxon tä chämo
k'a ni k'ajalinba
u bixe u yäktan pech-ok
tu pam kä ach'äl pächjut
t'ok tzuk wäye

U yatz' ch'ijkobi'

1

Känajaba u xek'e' ch'ijkobi'

Mach'an k'ay tan u yäxoma ak'äb
U pete ajch'inay alaj zutwäni ji'tun
ko totaj julkanba
u jätz'e'uba t'ok u yatz' ch'ijkobi'

u chen awät

2

Kä najaba u zäte' bijí
u yäktan ni juntumi' xupik tan k'ajalin

Ni ik'ba u p'ixó
U pokbenon kä jut t'ok ja'
ko yäktí tä yäló ch'ijkobi' ta izapan

Deya'i
kä chänenkäba tä chiktonib

kächa' chänen
ke' kä pänte'ba ya'chich to'an tä wäyé
t'ok ni najá k'ätä tan kä jut

deya'i

ute täk k'ajalin cha'num

ni chämo

Tuba kä k'ajti'in kä noxi'na'

Dachijdató u yäkti kuxle
u najyezi k'ajti'yá u jätz'om ch'okjotz
u k'ay ixím tuba t'u' t'ok na'cha'

Mach uxon tä zujtä kubin u t'an täk chikín
nuxon tä zujtä kä chänben u yatz' jink'in ya'an u puk'e' buk'a

Badaba ni mizi' u chänen ke' mach ni'an
u tzämzen k'ay tuba izapan
ulaj ch'uyjatz'an tuyak'o chiktonib
bajka u pänte' kä noxi'na' ulaj xäto

Kä noxi'papba ya'an tä uk'e
Uk'ejob ajtzo' ni chitam ni piyo'
mach uni'xin uchen alaz t'ok unejob
mach uni'xin u yubinjob u yawät jink'in
u jok'e'jo' tu yok

Ni a'ba tulú t'ok ni bixe
bajka kä noxi'na' u ch'ujní u pixan
zamiba a zujwäni
un p'e ch'ujom t'e'e tu yak'o otot
u k'alín chänen ni chämo

Ni ch'a'äljinba a zäti tan ni ototda
Tan ni un lip' bo'oyda bajka pänkäbí
a kuxlí i chämí tu yaba u chiktoni' tuba u kuxle

Badaba

u bizinte tä mujkan t'ok u k'ajti'yá

t'ok u pik t'ok u tze'ne

t'ok u yuk'e t'ok u k'uxtäkle

t'ok u yaj t'ok u ch'u'ul pitzil t'an

ko yäktí ch'ujú

tama ni zemet

Kä noxi'na'ba u yälbon bixochen t'ok u chanä chijka'

K'ajti'yá taj chämo

1

Ni mutba ulaj chämo k'echejtak tä ik'
u muk'leba u jele'job ni chiktoni' najá
ta kolo' mach cheké

2

Ni Ch'u'ul winikba yuyí ke' naj chämojo'ba u chämo t'ok kizin tu pänte'
t'ok ch'uyu' ta ji'tun ch'uyka tu yak'o otot
ko pitän u yankärezan ch'ijkobi'
tzepe t'ok k'ajti'yá

Uneba

yuyí ke' ajchämoba uchen awät
u ch'uyjatz'än u chämojob tan te'e t'ok puzú
t'ok pupuk i ach'äla tuba ch'ich'

3

Ni chämo
un p'e chiktonib bajka k'en u chänen u chämiba
u ch'ujnan na'tan na'tan tan ch'en bäläkna
k'ay tuba Xoch' bo'oy ko mukben
u tz'ita najá

Juntumi'

1

Tu yaba lxxokolomte'da
kä jok'e' k'aba'
 kä k'ajti'in k'ajalin
 kolo' tuba t'an

Chiktoni'
bajka u chäninte pänte'
u kune' ni jap
t'ok tziyk'in ko käme'
ni zaji't'an tuba ak'äb

2

Bo'o kä jin
Bäk'talon
wäyikon tan it'obní
i ch'oyikon t'ok u k'ay chämo
tz'ibi täk pächí

Ni pixamba
tä'yó ni kuxle
ni jí'tunba u pitän
ch'ijjokobi'

Tz'a'tayá

Un p'e k'in axá wolín ni chämo
ni natoli'
ni bo'oy tan ni ak'äb

Axe a ch'uyjatz'än tä chiktonib u muki' ni tziik'in

Axe tä wäyé bajka u jome uyochiba k'in
bajka ni mutjob u yu'tan
zäk ik' ta izapan
tan u bänäkné t'anjob

Ni chämoba un tu ajtz'a'tayá
ko xit'än ni k'ajalin
u yätz'ben u luk'ub najá

Tzämsá

Ixik

Mach ch'inkolaket

Ch'ä tzämsí' ch'ikben tu pechkem

tuba bák'tezan ni ch'ijkobi'

Zek'ben u chijí

T'ot'ben u pixan

Ch'uyjatz'ben u yak' tu jut otot

Ke ni tzijk'in ch'inkolak i top'ik

tu pam taj toj tu yak'o

deya'í

mukú ni ch'ich' tu k'om

Äktäben u bäke tä p'up'man

t'ok u zaji't'an ik'

ta tzupsen

bäk'ä na tzämza

t'ok u t'unhiba ak'äb

ke zeb ni najá

u xe tä ch'oyé

Wida anon

Wida anon
kä chänen kä ch'ijkobi'
kä pitän it'obní
tuba xikon
kä pojlen kä bijí
bajka chämí kä ch'okle

Wida anon
kä chänen tu yak'ó otot
Kä bone' bo'oy
taj chämo
ko bixe tä mujkan

Kä pixamba chämochén
kä t'anba tz'ibijtakla'an
tan u pächile k'ajti'yá

Jink'in käxe tä chämo
käxe kä muke' kä k'ajalin
tu nuk-ok lxxokolomte'
k'a ubinla ak'äb
t'ok u zaji't'an Xoch'

Käxe kä mäke' kä jut
t'ok u äl-án ni najada
k'a wäyikon ch'ijka'
t'ok ni bo'oy
u t'une' kä pänte'
deka tik tä paze ni k'in

Zakyá

Kä zakän ni chämo
tan ch'ijkobi'
tan ch'ix t'ok chäkch'ix
mach kä pojle

Deya'í kiran kä pänte'
tä chiktonib
kä chänen kä pächile chuyum t'ok bak'ät
i bänäkné ta bo'oljin

Ni chämoba
u tulezan it'obní
u tzämzen t'ok un p'e uztom
ni najá ta ak'äb

Uk'eli'

Ni ik'ba u chänen mach'anon

Mach u ni' jätz'uba tu yak'o kä pächile
mach uche alaz t'ok kä tzuk

Bo'o kä jin kä chänen ni natolíb
kiran ni bijí ta it'obní
ke kachikajini u p'ilän kä pixan

Noxi'onchich ka' lxxoklomte'
ka' ni t'an xit'uk'a ni baläm
ka' jini kubinkäba

Mach u ni' zutwanon kä chänen kit'ok
kä bijch'ok
kä bitmam
t'ok kitz'injob

Uxe u k'ajti'inonjo' ka' un p'e k'ajti'yá
ka'un p'e zebi'
t'ok un p'e uk'e uxe u k'ajti'inonjo'

Uk'e

Kubin un p'e k'ay
mach kuyí katuba

Kä k'äbjutba
u yoyoknan täk choj
u bixo tuze' bijí
bajka u yälo junt'ul junt'ul
tu pam tzätzäl ka'

Ch'ijka'anonda
tu yaba jit kolo' otot
bajka ni ak'äb u nät'an
u bizan a ch'ijkobi'

Ulotí nu'käktan kä kuxle
Ke nuk kä chämo ch'a'á
tu yaba ni juntumi'da mach uch'ä

K'ajti'yá tuba Ixzokolomte'

T'ot'

Kä ch'ujní

kä najá

tan un p'e t'ot'

k'a ni ak'äb

u k'ajti'in

t'ok ch'ijkobi'

tuba kä jut

Pech-ok

Akäktí kä pech-ok tz'ibí

tu wich' ik'

k'a bixik u xämbälezan nämte'

ni natoli'

bajka u paze k'in

Kolo' tuba kä ch'okle

Päk' t'an

Wida

chumú

tu ti' iximkab

tu yaba u bo'oy Ixzoklomte'

kä pitän top'ík ni t'anjob

ke ni ik'

u yäktí yälik

izapanto

t'ok u ju'ju'né Xoch'

k'a kä ch'ujnan

tan p'uj

tuba k'ajti'yá

Olowín

Nu'ú paze uch'ich'e

kä pixan

Ni olowimba

un tz'it ch'ix

ko xek'e'onla

Pitzil ja'

No'onba pitzil ja'on
ka tutz'í tan u nãk'
ni ka'

Jinuk'a kãxe tã zujtã
bajka pazon

Ak'ot

Jinda ni ak'ot
tubaj chämejob

Jinda ni ak'ot
tuba ik'ik' mut
ke tumtumná
u t'an tu ti'
ni ak'äb

Jinda ni ch'ujt'an
Jinda u näk' ni kab
bajka u ch'ujnan
u k'ay ni Xoch'

Najā

Kä mäke' kä jut

Ze'chich kä chänen ixpempem k'éché

tan u pitzil chanälib ni ak'äb

deya'í u wa'tä täk päch jut

k'o muke'ubajob tu pächile

ni k'ajalin

Ak'ot tuba t'an

Ni tze'neba u tuze'uba

k'ay tuba k'in

ik' t'ok mut

u ak'otnezanjob t'an ta ak'äb

tu yaba lxxoklomte' Na' tuba pitzil t'an

Wa'i'

Mach ankaraket
ni k'inba u zakän k'ajti'yá

Ni ik'ba u k'ätjatz'än ni chanä
u wa'atz'än
tuba u ch'uyjatz'än
tä chiktonib
tuba k'injob

Ni k'ay tuba mutjob
ulaj p'up'man
u yoyoknan
tu pam jítun
to chänen u yankäran ni pitzil ja'
tu yok
aneba
upete izapan a ch'oyé
t'ok najá
ko chiktan bijí
ta natolíb

A k'ajti'in chämo
A xik'e'
A tze'tan t'ok jaji'
mach a bák'ta chämiket

Zamiba
u k'ay ch'inay
u yäktubajob u'ka'
izapanto
ze'chich a täk'i uk'e
ka' p'uj lowojtak
a wälí bixachen
t'ok a jut t'omojtak
tu pänte' ni ak'äb

Kaxtiune uchí awät
wa'i'
mach bixiket

Kola tä xämba nämte'

Tuba ki t'ok ix Juana

Laix

Kola kä chänenla ni ak'äb

Lotinon

kubin u zaji't'an ajch'inayjob

Kola kä chänenkäbala

tu ch'ejpa u chi'tonib uj

Kola tä ch'a'täla tu yaba Ixzokolomte'

tuba kä chänenla izki

ko chänenuba tan pitzil yokja'

Ke ni ik' ak'äb u t'une'onla

täxela tä xämba tu ti' pa'

Kola käkthanla ni Xoch'

u känäntan kä najala

Kex ek' u chikthanonla t'ok u chiktoni'

u jele'onla t'ok u t'unkiba ixch'ok ek'

tuba kä yäne'käbala

cha'tu tikäw olowín t'ok it'obní

Laix

lotinon

Kola kä chenla ankäre tuba kä zakänla kä yok olowinla

ke käktila un p'e k'in mukú

tu ti' nap' t'ok u k'ay u yalaz nap'

Laix

Kola

Lotinon

ke ni k'in

mach u chiktan ni najá ta kā jut

Ch'ojk'in

*Tuba ix María de los Ángeles
tu pänkäban*

Ni izapanda

a pazi k'in

tan kotot

ni chiktonib junch'äknan

u boni un p'e tze'ne

chäkpitz'i tan kä k'äb

Anextra

t'ok a pitzil pächí

anet'e' kä k'äb

a chänen kä jut

ka' ni k'in

u chänen lxxokolomte'

It'om k'atobi'

Ni chämo

che'

¿Käxkune ni chämo?

Un p'e t'unki'

tuba it'obni

ko t'une'

uk'e tubaj chämojob

U chämo ak'äb

Dachijda
u k'ajti'ijob a chämo

U yäljijob ke' a pixamba
a ochí tan u it'obní
ch'ijkobi'

Upetejob a pazí
u zakän ni uj
u pojlijob chich
ya'an u jok'ben u näk'
ni ak'äb

Aj Xoch'ba a pazí t'ok wíle

ajch'inayba u yäktí k'ayjob

Ni najaba
a ch'ijkäbi jink'in

u pete
ankärijob
bajka ni ak'äb
u mukí
ni chämo

Tu yaba Ixzokolomte'

1

Kuyichich ke' kuxulon
jink'in kä pojlenkäba
tu yaba Ixzokolomte'da

U k'alin bäle'on
t'ok u t'unhiba
k'a mach u pule' kä pächi ni k'in

Tu yak'oba
kä bixe kä tz'ibän
u k'aba' ni mutjob
ta äläk'i kote tan kä k'ajalin
i te'job ko najlen u kuxle

2

Nu'u yä'ben ja'

Ze'chich
kä k'äbjut
u zäto t'ok ja'
u bixe u xämbälezanjob
ni bij bajka u ch'ije ni ch'ijkobi'
tuba ochiba k'in

lxzokolomte'ba ch'ijka' ayán
u k'alin chänen ja'
ko yoyoknan tu yok
u yäktan ke ni u xupiba baläm
mukik t'ok ni ye'e'
ko jut u yäktan yälik

Ni ja'ba u yänkäran
mach u wa'wan

K'ajti'yá tuba Ixzokolomte'

Tuba kä yok aj lo' aj Pedro Atilano

Zami
a p'ixí
ix Zokolomte'
t'ok u chänä taj toj
bajka-án k'in

U k'echlezuba t'ok ik'
u jätz'e'uba t'ok u k'ajti'yá
mutjob
Ni ch'ijkobi'ba
u känäntan najá tuba Ix Bolom
ko wäyé t'ok tu tzuk
majá tan to'o
jele t'ok nich chikinka'
i nich tuli'

Ix Zokolomte'ba u k'alinchänen
u yäktan ni pech-ok
tuba Xoch'
u jelben u jayäl pächile
t'ok u k'ay ch'inayjob

Zix Zokolomte' uchen t'anba
u yäle' ke' kuxulon
tan u näk'
ni k'ayti'yá

Tu yaba ni te'da
tu yaba ni ch'u'ul bo'oyda
kä t'anba u wile
t'ok u wich' ix pempem
tu ch'ejpa ch'ijkobi' ta ik'
tu ch'ejpa u chanä ni winik baläm
tu ch'ejpa u k'ay ni mut chan
kä chänenkäba
tu yaba ix Zokolomte'da

NI NAJÁ T'OK CHĀMO
se terminó de imprimir
en los talleres de la Imprenta
Universitaria de la Universidad
Autónoma Chapingo, carretera
México-Texcoco, km 38.5, Chapingo,
56230, México, en 2007, con un tiraje
de 1 000 ejemplares.